

OLÁH JÁNOS

Fölkel a nap

A vibráló meleg csaknem fölrobbantotta a nyárfást, a porózus, meredek lombok likacsiban egymás hegyén-hátán tülekedtek a madarak, rigó, veréb, cinke, har-kály, szarka versenyt fütyögött, cserregett, csivogott. A nagy helyezkedés izgal-mában némelyikük ki-kirebbent a szabad ég alá, de vágott is vissza azonnal, mintha attól kellene félnie, a többiek végleg kiszorítják a helyéről.

E felfokozott nyugtalanság következtében egy-egy levél, száraz ág, törött haj-tás le-levált, s kerengve hullott alá a magasból a szamárkóróval benőtt árokparti rézsúre. Fel-felnyögtek a lombok, meg-megnyikkantak a teknőnek való óriási törzsek.

Ha egyszer összefogna, gondolta, ez a sok madár, s egyszerre markolná meg az ágakat, mártaná a levegőbe a szárnyát, gyökerestül szakadnának ki a fák, s röpülnének föl furcsa léghajókként a magasba.

Délutáni álmából ébredt. A meleg tompa áradása, ami a földből is visszaér-zett, elzsibbasztotta. Ez a zsidbadtság azonban nem akadályozta a cselekvőkész-ségét, puha, ernyedtt mozdulatokkal, ahogy macska ered az este elnyúló árnyai után, vágott neki az útnak, hagyta maga mögött a nyárfást, vette szemügyre a fa-luszél félig-meddig ismerős házait.

Korán érkezett, de nem véletlenül. Ezt az időt szerette, amikor a falu még néptelen, nem kell úton-útfélen a mogorva parasztokba ütköznie, akik úgy néz-nek az emberre, mint tyúk a piros kukoricára. Az üresen szunnyadó udvarok mé-lyéről most még a barátságos disznóvinnyogáson, tyúkkáráláson, kutyamorgáson kívül – a csordás se hajtott haza, mindig megvárja, hogy leszálljon a nap – nem hallatszott semmi.

Csak a Balázs-porta volt gyanús, némi edénycsörgés, beszédfoszlány szűrő-dött ki, igaz, alig hallhatóan, de a gyakorlott, éles fül így is rátalált. Öreg Bojtár a szokásához híven, hirtelen határozta el magát, megállt sündörgésében, és egy váratlan mozdulattal berúgta a kaput. A nevét a környékeliek ragasztották rá, az igazít senki se tudta, talán már ő maga se emlékezett rá.

– Kit keres? – pattant elő a nyári konyhából az asszony. Mérges volt magára, hogy kissé későn neszelt fel. Mennyivel könnyebb lett volna útját állni, ha még a kapun kívül észreveszi a vén csavargót!

A sok szóbeszéd, ami Öreg Bojtárról terjengett faluszerte, bár felnőtt ember nemigen hitt neki, a bizalmatlanság levegőjét lehelte alakja köré. A gyerekek,

akik mindent készpénznek vettek, rajokban tódultak utána, elkísérték egészen a szomszéd falu határáig, miközben csúfondáros rigmusokat kiabáltak a fülébe. A magukat felvilágosultnak tartó felnőttek ugyancsak kritikusan viszonyultak hozzá. Az öreg Sály fennhangon dicsekedett vele, én bizony bottal kergettem el a házamtól, nekem hiába játssza a garabonciást, átlátok a szitán, engem nem tesz bolonddá, ugyanolyan szélhámos, dologtalan csavargó ez is, mint a többi.

Balázné tudta, a Sályak igazságtalan, önző népség, most mégis az ő tekintélyük mögé próbált bújni.

Öreg Bojtár félig-meddig volt vétkes, nem ő koholta, csak hagyta a személye köré fonódni a faluban gazdátlanul terjengő mendemondákat, amelyekhez anynyira hozzászokott aztán, hogy a végén maga se tudta, mi igaz belőlük, mi nem.

A falvakat, a határt járva nyitva tartotta a szemét, s így jóval többet tudott a környékbéli eseményekről, mint a magukat a mindennapi munka szigorú jármába görnyesztő parasztok, az őrsön hűsölő rendőrök vagy a tanácsháza intrikáló hivatalnokai. Nem kérkedett a tájékozottságával, de nem is rejtette véka alá. Kítől kapta a híreket, nem beszélt róla, mégis mindenki tudni vélte valamit a rejtélyes informátorokról.

Látták, akár egy akrobatát, a csordakutat beárnyékoló tölgyfa ágai között ugálni alkonyatkor, a boszorkányokat várta föltehetőleg, igen, akadt még erre is szemtanú.

Azt is beszélték Öreg Bojtárról, hogy gyerekkorában megszökött otthonról, napokig hevert ájultan az árokban, valami történt vele, s azóta mindent tud. Talán elrabolták a garabonciások.

Balázs Gergely, ahogy meghallotta az asszony perlekedését, előjött a jószágok közül.

– Mi van? – mordult föl. Az asszony vállat vont, és visszament a légydongásos nyári konyhába, onnan villogott elő a fekete ajtórésein a szeme. Balázs a fészkerhez vezette Öreg Bojtárt. – Rég járt erre – mondta kissé idegenkedve, de azért barátságos hangon.

A kocsiszín akár egy odvas, fogatlan száj, éppen szembe ásított a nappal. A nap-sütés melege ott percegett a szalmaszálakból előlővellő porcsíkokban. Öreg Bojtár elhelyezkedett. Nem volt valami beszédes kedvében. Mogorván nézett föl Balázs Gergelyre. A házigazda azonban nem sértődött meg, tulajdonképpen respektálta ezt a tartózkodást.

– Pihenjen le! Kenyeret, bort, hozok valami vacsorának valót – mondta, s bement a házba.

Vacsoránál az asszony jó darabig makacsul hallgatott, mélyen a tányér fölé hajolt, az orrát csaknem beledugta a krumplilevesbe, aminek lomha illata jóleső otthonossággal áradt szét a megfüstölődött fehér falak között, de nem bírta sokáig a szótlanságot.

– Nem értöm – bökte ki –, istenfélő embör hogy állhat szóba egy ilyen mögveszeködött csavargóval. Nem szégyüllöd magad?

Balázs Gergely mintha nem is hallotta volna az asszony szemrehányását, fölállt az asztaltól, bement a kamrába, szalonnát, kenyeret szelt, a bort már előbb fölhozta a pincéből, s a hátsó ajtón óvatosan kiosont a fészkerhez. A kinti tuskóra rakodott. Benézni nem akart, nehogy megzavarja öreg Bojtárt. Nem nagyon hitte, amit faluszerte beszéltek, hogy képes megrontani az állatokat, a tehén véres tejet ad, az anyadisznó elvetél, kilencet kölykezik a macska, az aprójóság elpusztul, ha Öreg Bojtár úgy akarja, mégis óvatos volt, egy újabb baj nem hiányzott, volt elég ügyis.

Pár napja eltűnt az egyik borjú. Reggel kihajtotta a csordás, de este már nem jött haza. Hiába szaladgált fűhöz-fához, nem látta, nem tudott róla senki semmit.

Lefekvés előtt még egyszer hátrament, hogy ellenőrizze az állatokat, bezárja az istállót. Öreg Bojtár ott ült a tuskón, és az üveget szopogatta.

– Hát csak zárja is őket – mondta, amikor meglátta a gazdát kulccsal a kezében –, mert a végin lábuk kél ezöknék is.

– Honnan tudja, hogy elveszött a Rózsi? – képedt el Balázs. – Öreg Bojtár hallgatott. – Talán azt is tudja, ki vitte el? – Öreg Bojtár nem válaszolt. Balázs Gergely elvesztette a fejét. – Mondja már mög – ordította –, mert különben kitekeröm a... – Ijedten hallgatott el, mint egy gyerek.

– Sokat nem nyer vele, ha mögmondom se...

– Azt csak bízza rám!

– Löhet róla szó, de mögér-e magának egy százast?

– Egy százast? Sok pénz ám az, hajja-e!

– Ha nem, hát nem – morgott sértődötten Öreg Bojtár, s nyúlt a tarisznyájáért, mint aki menni készül.

– Álljon mög egy sóra! – Öreg Bojtár fogatlan szája torz vigyorba dermedt.

– Hát mögadja?

– Mög – válaszolta kurtán, sötéten Balázs Gergely. Forrt benne a bosszú. Türelmetlenül csattant föl: – Mért nem mondja mán?

– Majd ha itt lösz a pénz!

– És ha becsap?

– Én nem erőltetöm – mondta, s megrántotta a vállát.

– Eh – mondta Balázs Gergely, s vissza ment a házba.

Megpróbált észrevétlenül a tisztaszobába jutni. Látszatra sikerült. Éppen könyékig volt a szekrényben, amikor bejött az asszony. Hirtelen hagyta abba a kotorászást, becsapta a szekrényajtót, a pénzt a nadrágja zsebébe gyúrte, s indult volna kifelé, de az asszony útját állta.

– Csak nem akarsz még pénzt is adni neki? – Félretolta az asszonyt, s kilépett a sötét tornácra. A nyitott ajtón utána tódultak az asszony szavai: – Mit mondasz majd a plébános úrnak, hogy nézől a szömibe, ha mögtuggya, hogy lepaktáltál

evvel a vén istentagadóval, mert mögtuggya ám, hamarabb, mint gondúnád. – A sötétség elnyelte, szétmorzsolta a tollpihe szavakat, a csillagok észrevétlen, távoli vibrálása alatt semmivé foszlani látszott minden, ami emberi.

– Itt a pénz – mondta Balázs Gergely, s elővette a zsebéből a gyűrött százast. Öreg Bojtár a tuskón ült, tarisznya a vállán, kezében a görbedt, vörösbarnára szikkadt somfa bot.

– Balhás-Gaálnál mögtalálja – mondta –, ha siet – és elvette a pénzt.

Balázs Gergely be se ment a házba, leemelte az eresz gerendái közül a fokost, s elindult az utca felé. A kapuban azonban megállt.

– És ha becsapott, ha nincs ott a borjú, mi lösz a pénzzel?

– Visszaadom – mondta Öreg Bojtár.

– Ha mög nem szokik közben. Mert látom, nagyon útra kész.

– Mögvárom – mondta Öreg Bojtár, de közben csúfondárosan fölnevetett.

Balhás-Gaál a falu legszélén lakott, az Örvényes melletti emeletes uradalmi épület egyik földszinti cselédlakásában özvegy anyja fennhatósága alatt. Látszatra nem sok hasznot húzott abból, hogy rendőr volt a sógora, s Létra Jóska, a párttitkár a legjobb pajtása. Éppolyan szegényen, nyomorúságos pizsokban éltek, éppúgy berúgott, összeverekedett a családdal csaknem minden este, mint annak előtte.

A cselédház környéke nyugodt volt, Balázs Gergely mégis annyira izgult, hogy a gyomra csomóba rándult tőle, nem szokott ő más portáján ólalkodni soha. Azért átgázolt az udvari limlomok között, se kerítés, se kutya nem akadályozta. Félúton megállt, hallgatózott, azt remélte, a borjú majd csak elbőgi magát.

A konyha függöny nélküli ablakán szemrontó élességgel sütött ki a mennyezetre függesztett meztelen villanyégő. Az ablakkeretben jól látszott Balhás-Gaál csontos, beesett arca, hosszú, zsiros haja a homlokába hullott. Élénken hadonászott, mintha valakivel vitatkozna.

Balázs Gergely, megunva az eredménytelen várakozást, a fáskamra felé vette az útját. Ez volt a ház körül az egyetlen nagyobb melléképület. Éppen félúton járt, amikor ismerős hangján elbőgte magát a borjú. Az enyém, hát persze hogy az enyém, nyilallt belé a rácsodálkozás, de tovább nem jutott.

Valami éktelen csattanás állította meg. Hátulról jött. A szeme előtt csillagszórók lobbantak föl. Nem tudta, mi történik.

Az árokparton, az egyik eperfa törzsének támaszkodva, a földig hajló ágak rejtekében eszmélt föl. A fejét tapogatta. Nem vérzett, megúsza egy féldiónyi púp-pal. Most, így utólag, arra is emlékezni vélte, hogy a csattanást, ami száraz tölgyfára vallott, halk mellézköreje kísérte, amely vasalkatrészek finom, olajos összekocanásától származhatott. Puskatus lett volna hát?

Amikor körülnézett, meglepődött: hova lett a kezdetben olyan végtelen hosszúnak ígérkező éjszaka, a kemény, kopogós csillagok az égről? Mindeniütt a virradat sejtelmes párája vibrált, s ebben az egyre álomszerűbb fényalagútban be-

láthatatlanul hosszúra nyúlt a hazaút. Részeg kiszámíthatatlanság hatolt a mozdulatai közé, ami csak akkor kezdett fölszakadozni, amikor a saját portájához ért, s átrázkódott rajta a mohos léckerítés ismerős tapintásának villanyárama.

Nem ment be azonnal a házba. Az asszony úgylis alszik, gondolta, minek zavarnám. Félúton, a pajta előtt megállt, hogy hallgatózzék. Csönd volt, olyan mély és szokatlan csönd, hogy a szomszéd istálló zajai a vastag falon át is visszhangot vertek benne, a maradék borjú fáradhatatlanul csörgette a láncot, az öreg tehenek zihálva bele-belekaptak a csutába.

A szürkületben már kirajzolódtak a tárgyak, minden a helyén volt: a falon a fagereble, a sarokban a vellák, a daráló, a szecskavágó, a fűrészbak, a szénapallás előtt a létra, csak Öreg Bojtár nem volt sehol. A tarisznya is hiányzott a szög-ről, a bot a sarokból. Bár számított rá, Balázs Gergelyt mégis meghökkentette a fölismerés: Öreg Bojtár tényleg kereket oldott.

Ugrott a kapuhoz, ki az utcára, s az enyhe agyrázkódástól kissé bizonytalanul futni kezdett.

A kocsmá előtt már lebzelt néhány alak. Gondolta, odamegy hozzájuk, megkérdezi, hátha látták Öreg Bojtárt, de amikor fölismerte őket, elállt a szándékától, s behúzódott a kocsmá kerítésének egyik téglaszlopa mögé.

Létra Jóska, a párttitkár, Kis Béla, a rendőr és Balhás-Gaál Jani képezték a csoportot. Közel álltak hozzá, hallotta minden szavukat.

– Jóska bátyám – mondta Balhás-Gaál Létrának –, hadd intézzem el ezt a vén csirkefogót! – s a rendőr háta mögül a grabancánál fogva előrántotta Öreg Bojtárt.

Létra Jóska a homályból vadul előtolakvó okkersárga kocsmafalnak támaszkodott, Don Quijote-arcát arra fordította, amerre a kelni készülő nap első lobbánásai föl-fölsejlettek a kémények között. De Balhás-Gaált ez a közöny cseppet sem zavarta.

A rendőr a kocsmá lépcsőjén üldögélve a bicskájával tisztogatta a csizmáját. Nevetve kapta föl a fejét, s helyeslőn bólogatott, amikor a sógora a kocsmá előtti útkereszteződés közepére penderítette Öreg Bojtárt.

– Mit mondtál te annak a szöröncsétlen Balázs Gergelynek, hun keresse a bornyúját?

– Én sömmit – görbedt össze félig guggolva Öreg Bojtár. Gyakorlott mozdulattal takarta el az arcát és a szemérmét, látszott, nem megy különös eseményszámba elviselnie egy-egy kiadós verést.

– Akkor honnan vötte, hogy nálam köll keresnie, az én istállómban?

– Amikor istálló sincs – kiabált oda röhögve Béla.

– Mit kaptál érte? Na, ide veled! Úgylis elvöszöm tüled, ha nem adod is, te, te szöröncsétlen – mondta Balhás-Gaál megvetően, és előrángatott Öreg Bojtár inge alól egy zsinegre kötött vászonzacskót. Kivette belőle a százast. – Itt van, ni, a júdás pénz – mondta, és a vállánál fogva megfordította öreg Bojtárt, s bele-

rúgott az ülepébe, de nem erőből, inkább jelképesen, mintha csak a sáros-mocskos bakancsát akarta volna úgy-ahogy megtörölni.

Öreg Bojtár fölállt, leporolta a nadrágját, s amikor látta, hogy Balhás-Gaál nem figyel oda, kiköpött feléje, de olyan kiadósan, hogy még a harmattól megfó-gott pornak is fölszállt a füstje. Balhás-Gaál ekkor már a kocsmá ablakát zörgette, az öreg Weisz sehogyan se akart fölébredni.

– Gyűjjék, Jóska bátyám, most mi hívjuk mög – kiabált oda Létrának.

Balázs Gergely érezte, most kéne előlépnie, lefognia Balhás-Gaál kezét, kitépni belőle a százast, menteni, ami menthető, ha már a borjú ügyis veszve van, de nem mozdult. Nem mintha gyáva lett volna, a háborúban az első vonalban harcolt, masírozott szembe a golyókkal, de az valahogy más volt, ott szembenállásra sarkallta minden, most éppen az ellenkezőjére, arra, hogy hátráljon meg, meneküljön.

Fülsértően zörrent meg a függöny se takarta poros üveg – néhány rozsdás szög fogta csak bele a festékjét, gittjét elhullajtott keretbe –, amikor a kocsmáros kitárta az ablakot, s kihajolt rajta. Szőrös mellén szétnyílt a fehér hálóing, amelynek nyakából megkötetlen pertli fityegett.

– Mit akartok már mögint? – kérdezte bosszankodva.

– Bort, mi mást – rikkantott Balhás-Gaál.

– Korán kezditek – húzódott vissza az öreg a fanyar sötétséget lehelő szobába, s becsukta maga után az ablakot.

– De most az egyszer fizetünk is – kiabálta Balhás-Gaál, s a tenyerével az ablaküvegre tapasztotta a százast, hadd lássa a vén zsugori, nem a levegőbe beszél. – Aztán ne lögyön baj a kiszolgálással. A maga savanyú képét látni se akarjuk! A lányát küldje, a Jucit! – olyan hangos volt, hogy a szomszédos házak némelyikének ablakában a korai óra ellenére is megrebbent a függöny a kíváncsiskodók leheletétől.

Az öreg Weisz, mielőtt elindult volna, hogy ajtót nyisson, visszanézett. A százast látván váratlanul mosolyra torzult az arca, de csak egy pillanatra, gyorsan visszarándultak a ráncok az iménti fásultság krikszkrakszába. Elvégre semmi biztosíték nem volt rá, hogy betartják az ígéretüket. Lehet, megint csak elhúzzák a szája előtt a mézesmadzagot, s amikor fizetésre kerülne a sor, s a pénzért nyúlna, majd elkapják előle, a szemébe röhögnek, ahogy megtették már nemegyszer eddig is. Hamar úrrá lett azonban gyanakvó bizonytalanságán, s szinte hajbókoló udvariassággal terelte vendégeit a legbelső ivószobába.

Balázs Gergely, érzékelve a közvetlen veszély feloldódását, megkönnyebbülve lépett elő retekéből. Mielőtt végleg rászánta volna magát a hazatérésre, megtorpant. Ha éppen nem Létra Jóska bandája uralja a terepet, szívesebben csatlakozott volna ő is a mulató bandához, semmint hogy hazatérjen. Hiába hajolt ki azonban a kocsmá ablakán Balhás Gaál Jani meg Kiss Béla a rendőr, hogy heves integetéssel, hangos kiáltásokkal magukhoz édesgessék, mondván, legyen a ven-

dégünk Gergő bátyánk, ha már eccer úgy is a maga pénzén iszunk, nem volt más választása, mint a hátraarc.

Tudta, nemcsak a falu, de az asszony is pipogya fráternek tartja majd a törtétek után. Mégsem tehetett mást, mint hogy – megtagadva az őt is kifosztó rablóbanda kegyes befogadó gesztusát – visszatért az övéihez vállalva az életfogytiglan tartó megszégyenülés kálváriáját.

